

ALLE BREDE SCHOLEN LANGS DEZELFDE MEETLAT?

Effectmetingen naar de opbrengsten van brede scholen en integrale kindcentra leveren opnieuw geen bewijs voor de meerwaarde van deze pedagogische netwerkgroepen in de wijk. Toch ervaren veel professionals, kinderen, ouders en andere buurtbewoners deze meerwaarde dagelijks. Zeggen deze teleurstellende uitkomsten iets over de effectiviteit van brede scholen, of (ook) over de insteek van deze evaluaties? Jacques Verheije en Dirk Willem Postma van Hogeschool Utrecht leggen de blinde vlekken van de recente landelijke effectmeting bloot. Aan de hand van kwalitatief evaluatieonderzoek naar brede scholen laten zij zien dat een ontwikkelingsgerichte onderzoeksbenadering beter aansluit bij de complexe realiteit van het samenwerken aan ontwikkelingskansen voor kinderen.

door **Jacques Verheije**
en **Dirk Willem Postma**

Evaluatieonderzoek naar brede scholen wordt doorgevoerd met behulp van vergelijkende effectmetingen. Onder de titel *De brede school in een veranderend tijdsgewricht* verscheen vorig jaar een omvangrijke landelijke effectmeting naar de opbrengsten van brede scholen, uitgevoerd door Oberon, ITS en Sardes (Kruijter & Fetteelaar, 2014). Op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen heeft deelname aan de brede school nauwelijks effect, zo stellen de onderzoekers. De onderzoekers constateren wel dat kinderen op brede scholen zich sociaal-emotioneel sneller ontwikkelen naarmate ze vaker aan bredeschoolactiviteiten deelnemen. De uitkomsten lijken maar één conclusie te rechtvaardigen: het heeft nauwelijks zin in brede scholen en kindcentra te

investeren. Toch trekken bredeschoolprofessionals, schoolbesturen, gemeenten en rijk andere conclusies. Naar aanleiding van de rapportage constateert staatssecretaris Dekker dat er sprake is van 'een niet goed verlopen ontwikkelingsgang van een complexe organisatie'. In plaats van de bredeschoolaanpak zelf te betwijfelen, toont hij vertrouwen in de mogelijkheid om deze aanpak te verbeteren: 'Wanneer partijen binnen de brede school (meetbare) doelen stellen om de taal- en rekenprestaties van leerlingen te verbeteren, dan vergt het bereiken daarvan een andere aanpak' (Ministerie van Onderwijs, 2014).

Kanttekeningen

In de slotbeschouwing van hun rapport plaatsen de onderzoekers zelf interessante kanttekeningen bij de uitkomsten. Zo benadrukken zij dat het onderzoek in een roerige tijd heeft plaatsgevonden. Ingrijpende bezuinigingen op het lokale welzijnswerk, de bibliotheek, sport en cultuur, maar ook op de bredeschoolactiviteiten en de coördinatie daarvan hebben hun sporen nagelaten. Hierdoor werd het voor veel brede scholen moeilijk, zo niet onmogelijk om hun ambities overeind te houden. In de tweede plaats wijzen zij op het ontbreken van een heldere definitie van 'de brede school'. Daar komt nog bij dat het vaak lang duurt voordat effecten op leerprestaties zichtbaar zijn in Cito-scores. Langer dan de looptijd van dit onderzoek.

Een smalle evaluatie van brede doelen

Bij de onderzoeksopdracht die aan deze evaluatie ten grondslag ligt, kunnen naar ons idee dan ook grote kanttekeningen worden geplaatst. In de eerste plaats zullen we ons moeten afvragen of een meting van effecten van brede scholen op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen wel recht doet aan de doelen die brede scholen zelf zeggen na

te streven. Deze doelen bestrijken een zeer breed terrein, variërend van het vergroten van de ontwikkelingskansen van kinderen en gezinnen tot het aanbieden van dagarrangementen die het combineren van zorg en werk vergemakkelijken, het verbeteren van de samenwerking tussen kindvoorzieningen, het versterken van de sociale cohesie in de wijk, het verbreden van het activiteitenaanbod, het versterken van ouderbetrokkenheid en het aanbieden van sport- en kunstactiviteiten (vergelijk De Weerd, Paulussen & Slotboom, 2014).

De doelen die wel worden gemeten, zijn bovendien uniform geëvalueerd. Pas in het afgelopen decennium zijn er bij veel brede scholen 'kwaliteitscriteria' opgesteld en eerste stappen gezet in het voeren van kwaliteitsbeleid. Nu kwaliteitscriteria aan brede scholen in veel gemeenten door lokale partijen vertaald zijn in doelen en beoogde resultaten, doet men dit precaire proces van cocreatie en kwaliteitszorg geen recht door daar van bovenaf één meetlat langs te leggen. Sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kan gaan over de omgang van kinderen met medeleerlingen of de omgang met de leerkracht (variabelen die nu worden onderzocht), maar ook over zelfvertrouwen, eigen initiatief in de wijk, nieuwsgierigheid naar andere leefstijlen dan die van 'thuis' en kennismaking met onbekende werelden in sport, spel, kunst, cultuur, politiek, natuur en techniek.

Anders evalueren is mogelijk

Er is een onderzoeksbenadering nodig die aansluit bij de complexe realiteit waar brede scholen mee hebben te maken; de ontwikkelingsgerichte evaluatie. Vanuit het Kenniscentrum Sociale Innovatie aan Hogeschool Utrecht hebben we ontwikkelingsgericht evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de pedagogische meerwaarde van bredeschoolarrangementen in Amersfoort en Utrecht (Jurrius, Verheije & Verhagen, 2014;

“Zorg ervoor dat professionals en beleidsmakers samen beleid ontwikkelen en daarover in dialoog blijven”

Postma, Verhagen Jurrius, Pieters & Verheijke, (2014). De pedagogische ambities van de brede scholen vormden het vertrekpunt. Het doel van deze onderzoeken was om alle betrokkenen inzicht te geven in de processen die de implementatie van hun pedagogische ambities bewerkstelligen dan wel belemmeren.

We analyseerden daartoe de jaarplannen van de brede scholen, interviewden de bredeschoolcoördinatoren over de vertaling van de jaarplannen naar de praktijk en hielden per brede school een focusgroepgesprek met een gevarieerd samengestelde groep van betrokken professionals. Naast de bredeschoolcoördinator namen leerkrachten, leid(st)ers uit de kinderopvang en andere professionals van partnerorganisaties hieraan deel.

Verbindend werken vanuit pedagogisch perspectief

We troffen op de brede scholen in Utrecht en Amersfoort innovatieve projecten aan met een duidelijke meerwaarde voor de ontwikkeling van kinderen en hun ouders. Zo is de Utrechtse Brede School Academie in het leven geroepen voor kinderen die het denkniveau en de werkhouding hebben om naar het havo of vwo te kunnen, maar die door een taalachterstand hier toch moeite mee zullen hebben. Op deze naschoolse academie krijgen zij de gelegenheid om in kleine groepen met andere talentvolle kinderen onder begeleiding van een gespecialiseerde leerkracht te werken aan hun taalvaardigheid, zodat ze hun talenten volop kunnen ontwikkelen. Als veelbelovend bredeschoolproject noemen we ook de ouderkamers, die door welzijnswerkers met betrokken ouders in scholen zijn ingericht als informele ontmoetingsplekken waar gelegenheid is voor opvoedingsondersteuning en laagdrempelige vormen van medezeggenschap en coöperatie. Deelnemende organisaties in een bredeschoolnetwerk kun-

nen gezamenlijk inspringen op nieuwe kansen en ontwikkelingen die zich in de omgeving van de kinderen voordoen. Of het nu gaat over maatschappelijke vraagstukken als de aanpak van taalachterstanden en overgewicht onder kinderen, of beleidswijzigingen als de invoering van passend onderwijs en de transitie van de jeugdzorg: de lokale partners weten elkaar te vinden. Vooral als het gaat om verbindingen met de jeugdzorg en -hulp zullen scholen naar onze indruk overigens nog meer uit hun 'onderwijskoker' moeten treden dan ze gewend zijn. Veel scholen zijn nog niet gewend om als partner met organisaties uit een ander domein samen te werken wanneer zij niet zelf de regie in handen hebben.

Ontwikkelpunten

De focus en samenhang in het aanbod zijn echter niet overal zichtbaar. Bij keuzes in de activiteitenprogrammering wordt nog te weinig verwezen naar pedagogische uitgangspunten, doelen of criteria. Mede hierdoor zijn binnen- en buitenschools leren nog niet als vanzelfsprekend met elkaar verbonden. In onze evaluatieonderzoeken zagen we verder een groot verschil in perspectief tussen beleidsmakers en professionals op de werkvloer. Bij het ontwikkelen van beleid worden uitvoerende professionals niet altijd betrokken, waardoor de gestelde doelen in wisselende mate door professionals worden (h)erkend. Uitvoerende professionals voelen zich betrokken bij de bredeschoolactiviteiten die binnen hun blikveld liggen, maar vinden het lastig om de verbinding met andere bredeschoolactiviteiten te zien. Op de brede scholen troffen we nauwelijks systematisch kwaliteitsbeleid aan. Veel brede scholen vinden het dan ook lastig om hun opbrengsten voor kinderen en ouders zichtbaar te maken. Het verband tussen de investeringen en opbrengsten in relatie tot gestelde doelen blijkt daarmee nauwelijks uitgewerkt.

Tot slot blijkt het verbinden van een brede school met de wijk een lastige opgave. Een succesvol voorbeeld hiervan zijn de kinderraden die in verschillende wijken vanuit brede scholen zijn opgezet om kinderen bij ontwikkelingen in hun buurt te betrekken.

Pedagogische uitwisseling

De mate waarin uitvoerende professionals elkaar ontmoeten en ervaringen uitwisselen lijkt een bepalende factor in de samenhang van denken en werken in een brede school (zie ook Emmelot, Van der Veen & Ledoux, 2006). Naarmate de omvang van de brede school toeneemt, verloopt de aansturing over meer schijven en wordt de onderlinge communicatie moeizamer wanneer men het bredeschoolniveau als referentiekader kiest.

Tegen deze achtergrond luidt onze belangrijkste conclusie dat een andere manier van kijken naar brede scholen in onderzoek en evaluatie niet alleen bijdraagt aan een scherper inzicht in de specifieke opbrengsten van brede scholen, maar ook aan het gezamenlijke leerproces dat alle partners doormaken in het creëren van grotere ontwikkelingskansen voor kinderen.

Bouwrijpe bredeschoolgrond

Met onze ontwikkelingsgerichte evaluatieaanpak bieden we een alternatief voor de grofmazige kwantitatieve effectmetingen. (Zelf)evaluatie en kwaliteitszorg kunnen op een geïntegreerde wijze in praktijk worden gebracht door uiteenlopende betrokkenen op structurele wijze met elkaar in gesprek te brengen over deze opbrengsten en de gezamenlijke leerprocessen op gang brengen. Voor managers en professionals wordt 'onderzoeksondervindelijk' helder wat gedaan kan worden om het fundament van een brede school en kindencentrum te verstevigen.

We vatten samen

- Ontwikkel een sterker doelgestuurd concept van de brede school.
- Verklein de kloof tussen beleidsontwikkeling en praktijk: zorg ervoor dat professionals en beleidsmakers samen beleid ontwikkelen en daarover in dialoog blijven.
- Houd als verantwoordelijk regievoerders tweemaal per jaar ontwikkelingsgerichte gesprekken over het door de betreffende brede school ontwikkelde beleid. Spreek dan niet alleen met coördinatoren en kernteams, maar ook met uitvoerend professionals.

- Organiseer met enige regelmaat bijeenkomsten waarin de pedagogische dialoog, de visie op talentontwikkeling en leren van kinderen en de verbinding tussen pedagogische visie en te ondernemen activiteiten centraal staat.
- Betrek ouders, wijkbewoners en andere dan kernpartners bij de pedagogische dialoog.
- Ontwikkel een eigen kwaliteitszorg- en verbetermethodiek die (1) kwaliteit op een rijke, verdiepende manier in kaart brengt, (2) bottom-up leidt tot kwaliteitsverbetering, (3) herhaalbaar is, zonder voortgaande externe betrokkenheid, (4) inzicht oplevert in ontwikkel- en verbeterpunten op het niveau van de bredeschoolprofessional, en (5) kwaliteitsgroei als integraal onderdeel heeft opgenomen.

Kortom: bevorder het denken over kwaliteitsbeleid vanuit een onderzoekende houding als middel om zelfevaluatie en verbetering te realiseren. Dat maakt dat 'samen anders kijken' tot meer zien leidt. ★

DRS. JACQUES VERHEIJE EN DR. DIRK WILLEM POSTMA zijn als senior-onderzoekers verbonden aan het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling, Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht.

LITERATUUR

- Emmelot, Y.W., Veen, I. van der & Ledoux, G. (2006). De Brede School: kenmerken, verwachtingen en mogelijkheden. *Pedagogiek*, 26(1), 64-81.
- Jurrius, K., Verheijke, J. & Verhagen, S. (2014). *De nieuwe Amersfoortse brede school*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Kruiter, J. & Fettelaar, D. (2014). *De brede school in een veranderend tijdsgewricht*. Utrecht: Oberon, ITS en Sardes.
- Postma, D.W., Verhagen, S., Jurrius, K., Pieters, N. & Verheijke, J.M. (2014). *Samen breed, samen verder: onderzoek naar beleid en praktijk van de realisering van pedagogische ambities van de Utrechtse Brede School Primair Onderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Weerd, M. de, Paulussen-Hoogbeem, M.C. & Slotboom, S.T. (2014). *Jaarbericht brede scholen en integrale kindcentra 2013*. Amsterdam: Regioplan.